

RÖMISCH-GERMANISCHE KOMMISSION
DES DEUTSCHEN ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUTS

BERICHT
DER RÖMISCH-GERMANISCHEN
KOMMISSION

BAND 90
2009

SCHRIFTFLEITUNG FRANKFURT A. M. PALMENGARTENSTRASSE 10-12

PHILIPP VON ZABERN · 2011

Mit 77 Textabbildungen, 12 Tabellen und 115 Tafeln

Die wissenschaftlichen Beiträge im Bericht der Römisch-Germanischen Kommission unterliegen dem peer-review-Verfahren durch auswärtige Gutachter.

Der Abonnementpreis beträgt 30,80 € pro Jahrgang. Bestellungen sind direkt an den Verlag zu richten. Mitglieder des Deutschen Archäologischen Instituts und Studierende der Altertumswissenschaften können die Berichte der Römisch-Germanischen Kommission zum Vorzugspreis von 15,40 € abonnieren. Studierende werden gebeten, ihre Bestellung mit einer Studienbescheinigung an die Redaktion zu richten. Wir bitten weiterhin, die Beendigung des Studiums und Adressänderungen unverzüglich sowohl dem Verlag (vertrieb@zabern.de) als auch der Redaktion (redaktion@rgk.dainst.de) mitzuteilen, damit die fristgerechte Lieferung gewährleistet werden kann.

ISBN 978-3-8053-4358-9

ISSN 0341-9312

© 2011 Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts
Frankfurt a. M.

Verlag Philipp von Zabern, Darmstadt/Mainz

Redaktion: Knut Rassmann (verantwortlich), Römisch-Germanische Kommission

Graphische Betreuung: Kirstine Ruppel, Römisch-Germanische Kommission

Satz: www.wisa-print.de

Die Schlagworte werden nach der Dyabola-Systematik vergeben

Druck: druckhaus köthen GmbH, D 06366 Köthen

Printed in Germany

Inhaltsverzeichnis

Der frühvölkerwanderungszeitliche Hortfund aus Łubiana, Kreis Kościerzyna (Pommern) Von Magdalena Mączyńska mit Beiträgen von Jacek Andrzejowski, Joachim Gorecki, Peter Hammer, Maciej Pawlikowski, Dorota Rudnicka und Hans-Ulrich Voß	7
Bericht über die Tätigkeit der Römisch-Germanischen Kommission in der Zeit vom 1. Januar bis 31. Dezember 2009 Von Friedrich Lüth und Susanne Sievers	483
Hinweise für Publikationen der Römisch-Germanischen Kommission	547

Table of Contents

The early migration period hoard of Łubiana, Kościerzyna district (Pomerania). By Magdalena Mączyńska with contributions by Jacek Andrzejowski, Joachim Gorecki, Peter Hammer, Maciej Pawlikowski, Dorota Rudnicka and Hans-Ulrich Voß	7
Report on the activities of Römisch-Germanische Kommission in the period from 1 st January to 31 st December 2009 By Friedrich Lüth and Susanne Sievers	483
Guidelines for Publications of the Römisch-Germanische Kommission	547

Table des matières

Le dépôt du début des Grandes Migrations de Łubiana, district de Kościerzyna (Poméranie) Par Magdalena Mączyńska avec des contributions de Jacek Andrzejowski, Joachim Gorecki, Peter Hammer, Maciej Pawlikowski, Dorota Rudnicka and Hans-Ulrich Voß	7
Rapport sur les activités de la Römisch-Germanische Kommission du 1 ^{er} janvier au 31 décembre 2009 Par Friedrich Lüth et Susanne Sievers	483
Recommandations aux auteurs publiant à la Römisch-Germanische Kommission . . .	547

war eine unruhige Phase. Der Bronzegießer sah sich vermutlich zu dieser Zeit gezwungen, seinen Rohstoffvorrat zu verstecken und legte die Lanzenspitzen, die wegen ihrer schlechten Eisenqualität für einen weiteren Herstellungsprozess unbrauchbar waren, als amulettartigen Schutz auf den Hort. Ob die Absicht der Niederlegung rein profan oder sakral war, lässt sich nicht mehr eindeutig entscheiden.

STRESZCZENIE W 1986 r. we wsi Łubiana na Pomorzu Wschodnim została wyorana przez rolnika brązowa misa wypełniona przedmiotami z brązu. Znaleźisko znajdowało się na głębokości 20 cm pod powierzchnią i zostało wkopane w krawędź starszej terasy niewielkiej rzeczki. Misa zawierała 14 kg przedmiotów brązowych, przede wszystkim fibul i pociętych oraz pogiętych naczyń brązowych, szpile, części pasa, ozdoby, okucia rogów do picia, przybory toaletowe. Znajdowało się tu również kilka niewykończonych zapinek, dwa surowe odlewy oraz półfabrykaty w formie sztabek ze śladami cięcia. Większość przedmiotów była pogięta lub połamana, nadtopiona w ogniu lub zniekształcona. Ponad 4 kg ważyły niewielkie blaszki i stopy brązu w formie niewielkich kulek. W misie na samej górze leżało 27 grotów żelaznych, o łącznej wadze około 4 kg.

Z analizy typologicznej wynika, że większość przedmiotów datowana jest na fazy B 2b–C 1a. Naczynia brązowe pochodzą z faz B 1b–C 2. Wczesne formy, jak zapinki i ozdoby z faz A 3 i B 1 są reprezentowane pojedynczo, podobnie jak formy najpóźniejsze, z faz C 3/D 1. Niewykończone fibule są jednocześnie jednymi z najpóźniej datowanych zabytków. Oznacza to, że na początku V w. zebrany materiał był dalej obrabiany.

Szczególnie szeroki wachlarz typów reprezentują fibule, nie tylko w sensie chronologicznym, ale także ze względu na ich rozprzestrzenienie. Z tego powodu zostały wykonane mapy rozprzestrzenienia poszczególnych typów i wariantów, przy czym udało się ustalić liczne lokalne koncentracje. Udało się także wyróżnić lokalne warianty i naszkicować drogę niektórych typów z południa na północ lub odwrotnie.

Przedmioty ze skarbu pochodzą według wszelkiego prawdopodobieństwa z wyrabowanych grobów, w większości ciałopalnych. Znaleźisko leży na obszarze kultury wielbarskiej, ale liczne typy fibul oraz groty włóczni mają charakter przeworski. Stąd można wnioskować, że rabusie uprawiali swój proceder w pogranicznym rejonie obu kultur. W fazach B 2b–C 1a, z których pochodzi większość znalezisk ze skarbu, osadnictwo kultury wielbarskiej graniczyło z obszarem przeworskim w północnej Wielkopolsce, oddzielone pustą strefą około 20 km. Ponieważ liczne fibule są raczej charakterystyczne dla zachodniej części kultury przeworskiej, można przypuszczać, że strefa rabunku leżała w północnej Wielkopolsce na południe od Warty.

W przeciwieństwie do śladów rabunku w grobach szkieletowych nie wiemy prawie nic o rabowaniu grobów ciałopalnych, gdyż ewentualne wkopy rabunkowe nie różnią się od zniszczeń spowodowanych przez orkę. Trzeba też przyjąć, że aby uzyskać tak dużą ilość surowca brązowego, ofiarą rabunku musiało paść co najmniej kilka dużych cmentarzysk.

Interpretacja skarbu jako depozytu rzemieślnika-brązownika byłaby bardzo prosta, gdyby nie obecność grotów włóczni, z których wszystkie pokryte były patyną ogniową, a wiele z nich rytualnie zgiętych. Posłużyły one prawdopodobnie jako ochrona depozytu przedmiotów brązowych. Z początku V w., kiedy skarb został zakopany, osadnictwo na Pomorzu było znacznie rozrzedzone, a wczesna faza okresu wędrówek ludów nie była epoką spokojną. Odlewca czuł się zatem najprawdopodobniej zmuszony do zakopania swej własności, a jako ochronę dodał nieprzydatne, gdyż wykonane z żelaza słabej jakości, groty włóczni. Motywy kierujące zakopaniem depozytu, sakralne lub nie, nie dają się jednoznacznie określić.

ABSTRACT In 1986, in the village of Łubiana in Eastern Pomerania, a bowl filled with bronze objects was ploughed up by a farmer. The find was located about 20 cm below today's surface and was buried in the older terrace of a small river course. The bowl contained approximately 14 kg. of bronze material, mainly fibulae, pieces of hacked and crushed bronze vessels, needles, belt-elements, jewellery, drinking-horn mounts and toilet utensils. Among the finds were also a few unfinished fibulae and two blanks, as well as semi-finished products in the form of small rods with saw-marks. Most of the objects were broken or bent, melted by fire and deformed. Scrap metal, composed of small bronze plates and balls, weighed more than 4 kg. On top of the contents lay 27 iron lance-points, also weighing about 4 kg.

The typological analysis shows that the majority of the objects date to Stages B2b to C1a. The time-frame of the bronze vessels includes Stages B1b to C2. Early forms, such as fibulae and jewellery dated to Stages A3 and B1, occur sporadically. Only a few fibulae and belt-elements come from Stages C3/D1, whereby it is significant that the unfinished fibulae belong among these latest forms. This means that the rich bronze raw material was being worked as late as the beginning of the fifth century.

The fibula types, in particular, represent a broad spectrum, not only in the chronological sense, but also in terms of their distribution. This is shown by the distribution maps of fibula-types and -variants, which reveal several local points of focus. It is possible to single out several local variants or to sketch the route of certain fibula-forms from South to North – and vice versa. The bronze objects most probably came from looted graves, often cremation burials. The hoard is located in the region of the Wielbark Culture, but a number of the fibula-forms, as well as the spearheads, exhibit Przeworsk character. This suggests that the grave-robbers collected the raw material in the border region between the Wielbark and Przeworsk cultures. During Stages B2b to C1a, from which the majority of finds originate, the settlement area of the Wielbark culture bordered on the Przeworsk territories in northern Poland, between which existed a zone of approximately 20 km, devoid of finds. Since a number of the fibula types are characteristic of the western area of the Przeworsk culture, the northern part of Greater Poland, south of the middle Warta River, seems to be the most likely collection area.

In contrast to the usually unambiguous traces of grave robbery in cases of inhumation, we know almost nothing about subsequent interference in cremation burials, since such disturbances of the burial pit are usually impossible to distinguish from those caused by ploughing. However, it can be assumed that, in order for the robbers to have collected such an abundance of raw material, at least some large cemeteries will have been plundered.

The hoard would no doubt have been interpreted as a bronze-caster's depot, had it not also contained the spearheads, all of which were covered with fire-patina and ritually bent. They were probably viewed as providing ritual 'protection' for the bronze material.

From the beginning of the fifth century, when the hoard was buried, there are only a few traces of settlement known in Pomerania and the early Migration Period was a turbulent phase. The bronze-caster probably felt obliged to hide his supply of raw material at this time, and placed the spearheads, which could not be re-worked because of the poor quality of their iron, as amulet-like protection on top of the hoard. It can no longer be clearly determined whether the intent of the deposition was purely secular or sacred.

RÉSUMÉ En 1986, un paysan déterre un bol rempli d'objets de bronze en labourant son champ dans le village de Łubiana en Poméranie orientale. Les objets reposaient à une profondeur d'environ 20 cm, enfouis dans l'ancienne terrasse d'un petit cours d'eau. Le bol contenait près de 14 kg de bronze, surtout des fibules, des fragments de récipients en bronze cisailés

et écrasés, des épingles, des éléments de ceinture, des bijoux, des garnitures de cornes à boire et des ustensiles de toilette. Y figuraient également quelques fibules inachevées, deux pièces brutes ainsi que des demi-produits en forme de tiges portant des traces de scie. La plupart des objets étaient cassés ou tordus, en partie fondus par le feu et déformés. La ferraille formée de tôles et de gouttes de bronze pèse plus de 4 kg. Vingt-sept pointes de lances en fer, pesant ensemble environ 4 kg, recouvraient le contenu du bol.

L'analyse typologique a révélé que la majorité des objets datent des phases B2b à C1a. Le cadre chronologique des récipients en bronze embrasse les phases B1b à C2. Il y a quelques formes isolées précoces, tels que des fibules et des bijoux, qui datent des phases A3 et B1. Seuls quelques fibules et éléments de ceinture proviennent des phases C3/D1, mais il faut préciser que les fibules inachevées en font partie. On utilisait donc encore cette précieuse matière première au début du 5e siècle.

Les fibules, surtout, offrent un large éventail, non seulement au niveau chronologique, mais aussi quant à leur distribution. Ceci est démontré par les cartes de distribution de types et de variantes de fibules qui ont révélé plusieurs concentrations locales. On peut isoler de nombreuses variantes locales ou esquisser les voies empruntées par certains types de fibules du sud au nord ou vice-versa. Les objets en bronze proviennent selon toute vraisemblance de tombes pillées, dans la plupart des cas de sépultures à incinération. Le dépôt se situe certes sur le territoire de la culture de Wielbark, mais plusieurs formes de fibules et pointes de lances affichent un caractère Przeworsk. On peut en conclure que les pillards ont collecté la matière première aux confins des territoires occupés par les cultures de Wielbark et de Przeworsk. Durant les phases B2b à C1a, qui ont produit la plupart des trouvailles, la frontière entre ces deux cultures se situait dans le nord de la Grande Pologne, marquée par une zone stérile d'environ 20 km. Plusieurs types de fibules étant caractéristiques de l'aire occidentale de la culture de Przeworsk, la partie nord de la Grande Pologne, située au sud de la Warta, apparaît comme la zone d'approvisionnement la plus vraisemblable.

Contrairement aux traces, pour la plupart manifestes, de pillage dans les tombes à inhumation, on ignore tout des violations de sépultures à incinération, car ces destructions ne se distinguent souvent pas de celles qui sont dues aux labours. Mais on est en droit de penser que les pillards ont dû ravager plusieurs grandes nécropoles pour réunir une telle quantité de matière première.

Ce dépôt aurait certainement passé pour celui d'un bronzier, s'il n'avait contenu des pointes de lances, toutes recouvertes d'une patine due au feu et tordues rituellement. Elles servaient probablement de « protection » au matériel. On ne connaît que peu de traces d'occupation pour le début du 5e siècle en Poméranie, lorsque fut enfoui le dépôt, la période des Grandes Migrations étant une époque agitée.

Le bronzier fut probablement contraint de cacher sa réserve et disposa les pointes de lances sur le dépôt en guise d'amulette, vu qu'elles ne seraient plus recyclées à cause de la mauvaise qualité de leur fer. La question de savoir si le motif de l'enfouissement fut de nature profane ou sacrée ne pourra plus être tranchée.